

Marijana Kletečki Radović*, Ivana Tutić Grokša**, ***

„Je kako je, bit će bolje“: Subjektivna dobrobit nezaposlenih korisnika zajamčene minimalne naknade****

SAŽETAK

Subjektivna dobrobit obuhvaća doživljaj trenutne i buduće životne situacije. Trenutna razina subjektivne dobrobiti može biti prediktor zdravlja, produktivnosti, prihoda, kvalitete socijalnih odnosa, čak i mortaliteta. Nezaposlenost je prepoznata kao jedna od životnih okolnosti koje na duži period najviše smanjuju subjektivnu dobrobit. Cilj provedenog kvalitativnog istraživanja bio je dobiti uvid u subjektivnu dobrobit nezaposlenih korisnika zajamčene minimalne naknade mlađe odrasle dobi. Tematskom analizom intervjua dobiveni su podaci o doživljaju životne situacije i percepciji budućnosti sudionika te su prikazani kroz ovaj rad. U zaključnim razmatranjima izneseni su prijedlozi za unapređenje prakse, s naglaskom na pristupu socijalnog rada i javnozdravstvenu pristupu.

Ključne riječi: subjektivna dobrobit, nezaposlenost, zajamčena minimalna naknada, životna situacija, percepcija budućnosti, uloga socijalnog rada.

Uvod

Subjektivna dobrobit pojam je koji opisuje doživljaj životne situacije, kako trenutne, tako i buduće (Diener i sur., 2017). Afektivni aspekt obuhvaća raspoloženja i

* Katedra za teoriju i metode socijalnog rada, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Republika Hrvatska. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7647-8076>.

** Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, Republika Hrvatska. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8683-6797>.

*** Rad je djelomično financiran sredstvima Hrvatske zaklade za znanost kroz »Projekt razvoja karijera mladih istraživača – izobrazba novih doktora znanosti« (DOK-01-2020).

**** Rad je izrađen u sklopu izrade diplomskog rada pod nazivom »Subjektivna dobrobit nezaposlenih korisnika zajamčene minimalne naknade« pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Marijane Kletečki Radović te obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Studijskom centru socijalnog rada.

Adresa za korespondenciju: Ivana Tutić Grokša, Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Braće Branchetta 20, Rijeka, Republika Hrvatska. E-pošta: ivanatg@uniri.hr.

emocionalne reakcije na događaje, a kognitivni zaključke o općem zadovoljstvu životom i o zadovoljstvu pojedinim životnim područjima (Diener i sur., 2017). Iako djelomično ovisi o genetskom nasljeđu, između 60 i 70 % subjektivne dobrobiti može se pripisati okolinskim faktorima (Diener, Oishi i Tay, 2018).

Teorija višestrukih diskrepancija tumači kako dobrobit ovisi o usporedbi vlastite situacije s određenim standardima (Michalos, 1985). Osoba procjenjuje (ne) usklađenost trenutne dobrobiti i zamišljene idealne razine koja je utemeljena na prošlim iskustvima, trenutačnom stanju i potrebama te aspiracijama za budućnost. Pojedinaac se može uspoređivati i s drugim osobama ili skupinama (Michalos, 1985). Tako, primjerice, subjektivna dobrobit osoba lošijeg socioekonomskog statusa ovisi o broju osoba s kojima dijele iskustvo sličnih životnih uvjeta. Također, u državama koje obilježava nejednakost u društvu i velike razlike među dohocima za subjektivnu dobrobit važniji je relativni dohodak (rang dohotka, engl. *income rank*) negoli apsolutni dohodak (Macchia, Plagnol i Nattavudh Powdthavee, 2020, str. 786).

Trenutna razina subjektivne dobrobiti može biti prediktor zdravlja, produktivnosti, prihoda, kvalitete socijalnih odnosa, čak i mortaliteta (De Neve i sur., 2013). Učinak na zdravlje osobe je višestruk. Utvrđena je korelacija između subjektivne dobrobiti i različitih zdravstvenih ishoda, kako psiholoških, tako i fizičkih (uključujući i imunološke, kardiovaskularne i endokrine mjere) (Diener i sur., 2017).

Značaj (ne)zaposlenosti za subjektivnu dobrobit

Nezaposlenost je prepoznata kao jedna od životnih okolnosti koje na duži period najviše smanjuju subjektivnu dobrobit (Diener, Oishi i Tay, 2018). Naime, opće zadovoljstvo životom, kao kognitivni aspekt subjektivne dobrobiti, najviše je povezano sa zadovoljenjem osnovnih životnih potreba, potrebom za hranom i „krovom nad glavom“, odnosno stambenim prostorom (Diener, Oishi i Tay, 2018). Afektivni aspekt, odnosno pozitivne emocije, najviše ovisi o ispunjenju psiholoških potreba (Diener, Oishi i Tay, 2018). Brojna dosadašnja istraživanja bila su usmjerena na korelaciju subjektivne dobrobiti i prihoda s obzirom na doprinos prihoda zadovoljenju i osnovnih i psiholoških potreba (Diener, Oishi i Tay, 2018).

Zaposlene osobe, osim što imaju bolje materijalne uvjete, osjećaju veći stupanj sigurnosti, procjenjuju svoj život ispunjenijim te imaju manju vjerojatnost pojave problema mentalnog zdravlja (Lučev i Tadinac, 2010). Warr (1994) kroz svoj *vitaminski model* objašnjava kako zaposlenost kroz 9 faktora (prilike za kontrolu i za uporabu vještina, smisleni ciljevi, raznolikost, jasnoća okoline, dostupnost novca, fizička sigurnost, interpersonalni kontakti i cijenjena socijalna pozicija) pridonosi psihičkom zdravlju osobe. Kvalitativno istraživanje u Švedskoj provedeno tijekom

2013. i 2014. godine među nezaposlenim ženama i muškarcima ukazalo je na potencijalne posljedice nezaposlenosti u suvremenim okvirima (Hiswåls i sur., 2017). Sudionici su navodili kako izostanak rada utječe na društveni život i obrasce potrošnje zbog promijenjene financijske situacije, a navodili su i osjećaj izolacije, beznađa i gubitka samopoštovanja koji su se pogoršavali što je nezaposlenost dulje trajala.

Nezaposlenost i život u siromaštvu u Republici Hrvatskoj

Na razini Europske unije u posljednjih nekoliko godina pojavljuje se pojam NEET populacije (engl. *NEET population*), koji obuhvaća mlade u dobi od 18 do 29 godina koji ne rade, ne školuju se niti se osposobljavaju (OECD, 2020). Više od polovice pripadnika te skupine obilježava kratkoročna ili dugoročna (duže od 12 mjeseci) nezaposlenost (Bedeniković, 2017, str. 80). Osobe koje odgovaraju ovom opisu u riziku su od socijalne isključenosti i siromaštva. O otežanoj zapošljivosti općenito u Republici Hrvatskoj govore podaci sukladno kojima otprilike polovica nezaposlenih na posao čeka dulje od godine dana, a oko 30 % je nezaposleno dulje od dvije godine (Bejaković, 2018, str. 36).

Kućanstva bez zaposlenih, kao i samačka kućanstva, imaju dvostruko veći rizik od siromaštva (Matković, 2008, str. 170). Siromaštvo nije samo ekonomski, nego i politički, socijalni, psihološki i zdravstveni problem (Družić Ljubotina i Ljubotina, 2014). Ostvarivanje prava na zajamčenu minimalnu naknadu (u daljnjem tekstu: ZMN) u okviru sustava socijalne skrbi, odnosno „prava na novčani iznos kojim se osigurava zadovoljavanje osnovnih životnih potreba samca ili kućanstva koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba“ (Zakon o socijalnoj skrbi, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, čl. 26.), može se smatrati pokazateljem siromaštva u Republici Hrvatskoj. Definicija „novih siromašnih“ obuhvaća obrazovanije, mlađe, radno aktivne i osobe iz urbanih regija u kojima je najviše narasla nezaposlenost (Družić Ljubotina, 2012; Šućur, 2014), a čak 45 % korisnika socijalne pomoći u Republici Hrvatskoj je radno sposobno (Banjedvorec, 2014) i nezaposleno¹. Družić Ljubotina (2012) uspoređivala je zadovoljstvo životom primatelja stalne socijalne pomoći i osoba boljeg materijalnog statusa. Lošiju procjenu zadovoljstva životom iskazali su korisnici stalne novčane pomoći, osobito u aspektima financijske situacije, statusa nezaposlenosti i zdravlja.

U nastavku rada bit će prikazano kvalitativno istraživanje subjektivne dobrobiti osoba mlađe odrasle dobi koje su nezaposlene i u riziku od siromaštva, konkretnije nezaposlenih osoba koje ostvaruju pravo na ZMN kao samci. S obzirom na to da

¹ „Nezaposlenom osobom (...) smatra se osoba sposobna ili djelomično sposobna za rad, u dobi od 15 do 65 godina, koja nije u radnom odnosu odnosno koja ne obavlja samostalnu djelatnost, aktivno traži posao i raspoloživa je za rad...“ - Zakon o tržištu rada (2018), čl. 10.

subjektivna dobrobit mladih nezaposlenih osoba dosad nije bila u istraživačkom fokusu, posebno ne u hrvatskom kontekstu, izabran je kvalitativni istraživački pristup. Na kraju rada iznesena su zaključna razmatranja, važna socijalnim radnicima i drugim stručnjacima pomažućih profesija, kao i zdravstvenim djelatnicima kojima je cilj kroz praksu utemeljenu na dokazima unaprijediti pristupe u radu i pridonijeti dobrobiti korisnika.

Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj istraživanja bio je dobiti uvid u subjektivnu dobrobit nezaposlenih osoba mlađe odrasle dobi na području grada Zagreba koji ostvaruju pravo na ZMN kao samci. Polazeći od cilja, istraživačka pitanja su:

- 1) Kako nezaposlene osobe mlađe odrasle dobi koje su korisnici ZMN-a doživljavaju svoju životnu situaciju?
- 2) Kakvu percepciju budućnosti imaju nezaposlene osobe mlađe odrasle dobi koje su korisnici ZMN-a?

Metodologija

Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 28 nezaposlenih osoba mlađe odrasle dobi koji pravo na zajamčenu minimalnu naknadu ostvaruju u nekoj od 11 podružnica Centra za socijalnu skrb² Zagreb (u daljnjem tekstu: CZSS), od čega 17 muškaraca i 11 žena. Zbog usmjerenja istraživanja na specifičnu populaciju odabran je namjerni uzorak nezaposlenih osoba mlađe odrasle dobi. Prosječna dob sudionika uključenih u istraživanje je 32,5 godine. Nijedan sudionik nije bio u bračnoj zajednici, a četiri osobe bile su u izvanbračnoj zajednici. Četiri sudionika završila su osnovnu školu, sedamnaest ima srednjoškolsko obrazovanje, a sedam je visokoobrazovano. Pet sudionika je kratkotrajno nezaposleno, četiri dugotrajno (duže od godinu dana), a preostali imaju iskustvo vrlo dugotrajne nezaposlenosti (preko dvije godine). Sudionici pravo na ZMN ostvaruju u rasponu od 2 mjeseca do 6 godina.

Postupak istraživanja

CZSS-u je upućena molba za provođenje istraživanja i posredovanje pri uključivanju sudionika koji su imali obilježja ciljane populacije uzorka sudionika. Nakon dobivene

2 Ključna ustanova u kontekstu priznavanja prava na socijalnu pomoć (Podobnik i Ilijaš, 2020).

suglasnosti za provođenje istraživanja s predstojnicima podružnica CZSS-a Zagreb i sa socijalnim radnicima zaposlenima na odjelu novčanih naknada dogovoreno je telefonsko kontaktiranje potencijalnih sudionika. Socijalni radnici inicijalno su kontaktirali korisnike, nezaposlene osobe mlađe odrasle dobi, te ih informirali o svrsi, cilju i načinu provedbe istraživanja te etičkim načelima sudjelovanja koja su uključivala dobrovoljnost, povjerljivost i mogućnost odustanka od istraživanja u bilo kojem trenutku. Od korisnika koji su pristali sudjelovati socijalni radnici tražili su dopuštenje za prosljeđivanje telefonskog broja istraživačici, kako bi uslijedio daljnji razgovor i dogovor o provođenju istraživanja. Pritom se uzelo u obzir da je učinkovitije da detaljnije informacije o načinu provođenja i etici istraživanja sudionicima ne daju posrednici, nego sam istraživač (Seidman, 2006). Socijalni radnici bilježili su samo iskaze onih korisnika koji su iskazali zainteresiranost i dali svoju suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Nije se bilježio broj korisnika koji su odbili sudjelovati u istraživanju. Nakon dobivene suglasnosti za sudjelovanje i dopuštenja o dijeljenju telefonskog broja uslijedio je poziv istraživača. Tijekom prvog telefonskog kontakta između istraživačice i potencijalnog sudionika ponovno je predstavljeno istraživanje i etički aspekti te je dogovoren susret, odnosno mjesto i vrijeme prikupljanja podataka. Osim toga, nije bilo drugih kontakata prije provođenja intervjua između same istraživačice i sudionika. Nakon obrade podataka i izrade preliminarnog izvještaja rezultati su dostavljeni podružnicama CZSS-a koje su sudjelovale u uključivanju sudionika u istraživanje, kako bi socijalni radnici imali uvid u njih te kako bi ih mogli prosljedili sudionicima.

Metoda prikupljanja podataka

Podaci u istraživanju prikupljeni su metodom polustrukturiranog intervjua. Podatke je prikupljala jedna od autorica rada, socijalna radnica, educirana tijekom preddiplomskog i diplomskog studija o provođenju kvalitativnog istraživanja. Polustrukturirani intervjui su provedeni u prostorijama podružnica CZSS-a na izoliranom i sigurnom mjestu na kojem se moglo nesmetano razgovarati sa sudionicima. Intervjui su po pristanku sudionika snimani (audiosnimak). Trajali su od 18 do 92 minute. Brojem provedenih intervjua u istraživanju (N = 28) postignuta je točka teorijskog zasićenja podacima. Podaci su se prestali prikupljati nakon što više nisu pridonosili novim spoznajama koje su bile od značenja za istraživačka pitanja.

U istraživanju je korištena provjerna lista koja je obuhvaćala bilješke o datumu, vremenu i mjestu provođenja intervjua te eventualnim ometajućim faktorima. Također se koristila i lista za bilježenje sociodemografskih podataka koja je uključivala podatke o dobi, spolu, bračnom statusu, stupnju obrazovanja, prethodnom radnom statusu, trajanju nezaposlenosti, spremnosti na rad, periodu ostvarivanja

prava na ZMN i trajanju nezaposlenosti sudionika. Protokol za provođenje polustrukturiranog intervjua sastojao se od nekoliko tematskih cjelina, definiranih na temelju dosadašnjih teorijskih spoznaja o subjektivnoj dobrobiti i nezaposlenosti. Uključene teme u predložak za razgovor odnosile su se na: doživljaj društvene situacije, doživljaj cjelokupne životne situacije, promjene pojedinih aspekata života zbog nezaposlenosti, doživljaj statusa nezaposlenosti i utjecaja nezaposlenosti na odnos prema sebi, doživljaj statusa korisnika ZMN-a, percepciju drugih aspekata životne situacije te percepciju budućnosti.

Obrada podataka

Kvalitativna obrada prikupljenih podataka provedena je postupkom tematske analize. Tematska analiza omogućava opis, ali i dodatnu interpretaciju različitih aspekata istraživanih konstrukta. Nakon transkribiranja audiozapisa intervjua transkripti su detaljno pročitani i označeni su dijelovi teksta relevantni za cilj istraživanja i istraživačka pitanja. Jedinica analize bila je misao (neovisno o tome provlači li se kroz dio rečenice, cijelu rečenicu ili više njih) koja predstavlja odgovor na postavljeno istraživačko pitanje. Proces obrade podataka uključivao je šest međusobno povezanih koraka: 1. upoznavanje s podacima (kroz čitanje i označavanje relevantnih dijelova), 2. generiranje inicijalnih kodova (otvoreno kodiranje), 3. preslagivanje podataka, razvrstavanje po sličnosti i traganje za temama, 4. pregled i provjera prepoznatih tema, 5. određivanje i imenovanje tema te 6. povezivanje i interpretiranje dobivenih rezultata (Braun i Clarke, 2006). Kodovi su generirani izravno iz empirijski dobivenih podataka, nakon čega su definirane teme kao dijelovi u cjelini prikupljenih podataka koji su važni za istraživačka pitanja te predstavljaju obrasce određenog sadržaja. Teme su aspekti životne situacije sudionika. Nazivi kodova i tema temeljeni su na riječima i izjavama sudionika. Usprkos tome što je analiza bila induktivna, odnosno nije se temeljila na unaprijed određenim kategorijama, izvjesno je da su pitanja postavljena tijekom intervjua (koja se temelje na teorijskoj spoznaji o subjektivnoj dobrobiti i obilježjima nezaposlenosti) usmjerila odgovore sudionika i pridonijela konačnim rezultatima. Podatke su neovisno analizirale dvije istraživačice koje su u posljednjem koraku usporedile analize i dobivene rezultate te uskladile istraživačke nalaze kako bi se pokušala umanjiti pristranost. Dobiveni rezultati potkrijepljeni su izjavama sudionika koji su radi povjerljivosti označeni dodijeljenim oznakama i brojem (*SO1*). Kroz poglavlje „Rezultati“ za svaki kod prikazana je jedna izjava specifična za taj kod, temeljem čega se može dobiti uvid u način imenovanja kodova.

Etički aspekti istraživanja

U kontekstu Zakona o zaštiti osobnih podataka (NN 103/03, 118/06, 41/08, 130/11, 106/12) voditelji zbirke podataka korisnika socijalne skrbi su mjesno nadležni CZSS-ovi. Podatke iz baza podataka o korisnicima koristili su samo nadležni socijalni radnici te su potencijalni sudionici nakon davanja inicijalne suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju sami ustupali informacije za daljnje korištenje. Neposredno prije početka intervjua sudionici su upoznati s etičkim aspektima istraživanja. Istaknuto je da je sudjelovanje dobrovoljno i povjerljivo, da je odustajanje moguće u bilo kojem trenutku te su im dani primjeri načina zaštite povjerljivosti. Od sudionika se tražio pristanak za zvučno snimanje intervjua. Informirani su da će se intervjui naknadno transkribirati, te da će se dobiveni podaci analizirati grupno i da će biti uklonjeni svi podaci koji bi se na bilo koji način mogli povezati s pojedinim sudionikom. Izričito je naglašeno da nijedna informacija koju sudionici spomenu tijekom intervjua neće ni na koji način utjecati na njihovo ostvarivanje prava u CZSS-u. Sudionicima je omogućen uvid u dobivene rezultate istraživanja. Tijekom intervjua poštovano je pravo sudionika na samoodređenje (Etički kodeks socijalnih radnica i socijalnih radnika, 2014). Anonimizacija i povjerljivost podataka važne su ne samo zbog doprinosa valjanosti podataka, nego i zbog poštovanja integriteta korisnika/ka (Etički kodeks socijalnih radnica i socijalnih radnika, 2014). Također je uzeto u obzir da status korisnika prava na ZMN prati društvena stigma. Jedan od načina kako se osiguravala povjerljivost je dodjeljivanje identifikacijske oznake koja se koristila u transkriptu i tekstu rada svakom sudioniku.

Rezultati

Doživljaj životne situacije nezaposlenih korisnika ZMN-a

Prikaz tema i kodova koje odgovaraju na istraživačko pitanje o doživljaju životne situacije nezaposlenih korisnika ZMN-a mlađe odrasle dobi koji žive kao samci na području grada Zagreba prikazan je u Tablici 1.

TEME	KODOVI
Status korisnika ZMN-a	Nedostatnost iznosa ZMN-a / ZMN kao pomoć Neopterećenost statusom korisnika ZMN-a / Nezadovoljstvo statusom korisnika ZMN-a Prešućivanje korištenja ZMN-a okolini

TEME	KODOVI
Zapošljavanje	Teškoće pri zapošljavanju Predrasude potencijalnih poslodavaca Vlastite osobine kao prepreka Spremnost na bilo koji posao / Nesklonost zaposlenju
Posljedice nezaposlenosti	Smanjen osjećaj korisnosti Nedostatak svrhe Izostanak profesionalnog napretka Više vremena za druge aktivnosti Prisutnost redovitih aktivnosti Osjećaj korisnosti (zbog drugih aktivnosti)
Financijska situacija	Otežano podmirenje troškova života Nemogućnost sudjelovanja u željenim aktivnostima Utjecaj financija na životnu situaciju Zabrinutost zbog financija
Strategije preživljavanja	Povremeni neformalni poslovi Specifični oblici suživota Pomoć bliskih osoba Nužnost osmišljavanja načina preživljavanja
Odnosi s drugim osobama	Značaj financija za odnose s drugim osobama Socijalna distanca zbog životne situacije Razumijevanje prijatelja Prisutnost „pravih“ prijatelja Skladni obiteljski odnosi / Narušeni obiteljski odnosi Zadovoljstvo ljubavnim životom / Stagnacija ljubavnog života
Šira okolina	Uključenost u širu okolinu Nezadovoljstvo društvenom situacijom Nezadovoljstvo formalnom podrškom
Zdravstveno stanje	Narušeno zdravstveno stanje Nemogućnost liječenja zbog izostanka zdravstvenog osiguranja

TEME	KODOVI
Emocionalno stanje	Anksioznost Frustriranost Osjećaj tuge Zabrinutost Oscilacije u osjećajima Povlačenje u sebe Ohrabrivanje samog sebe
Odnos prema životnoj situaciji	Prihvatanje životne situacije takve kakva je Zadovoljstvo životnom situacijom u odnosu na prijašnju (Ne)zadovoljstvo životnom situacijom u usporedbi s drugima Nezadovoljstvo životnom situacijom Doživljaj života kao borbe Okrivljavanje samog sebe

Tablica 1. Doživljaj životne situacije nezaposlenih korisnika ZMN-a

Tema **Status korisnika ZMN-a** odražava važno obilježje životne situacije sudionika (vidi Tablicu 1.). Dio sudionika navodi kako je **iznos ZMN-a nedostatan** za podmirenje životnih troškova („... svi znamo koliki su troškovi života i svi znamo da je 800 kuna (socijalne pomoći) tipa jedna petina onoga za normalan život, a recimo trećina za život na rubu.“ (S25)). Socijalna pomoć služi kao egzistencijalni minimum pojedincima u potrebi, no dilema je obuhvaća li minimalni životni standard samo osnovne životne potrebe ili i mogućnost participacije u društvenim aktivnostima (Šućur, 2008). Ipak, dio sudionika doživljava **ZMN kao pomoć** za podmirenje svakodnevnih potreba („... doživljavam to k'o dost' veliku pomoć jer, ipak, 800 kuna je 800 kuna, a 0 je 0...“ (S27)), a ista percepcija zabilježena je i u prethodnim istraživanjima (Rank, 1994). U društvu je prisutna stereotipna, često negativna slika o korisnicima ZMN-a, koju oni mogu internalizirati. Iako dio sudionika spominje **neopterećenost statusom korisnika ZMN-a** („Tak' da mi nije problem biti u sustavu... nit' sam opterećen s nekim stvarima, što sam korisnik...“ (S10)), mnogi navode **nezadovoljstvo** („... pa sigurno čovjek nije ponosan jer je korisnik socijalne naknade... na početku sam se osjećao ponižavajuće... nisam vjerovao da bih ja mogao na socijalnom završiti i to nikad nitko za sebe nit' ne želi i ne očekuje...“ (S03)) i **preučivanje korištenja ZMN-a okolini** („Zato ja to ni ne govorim osim svojoj sestri nikom jer... gledaju te drukčijim očima kad saznaju da si na socijalnom.“ (S03)). Iako svoju uključenost u sustav doživljavaju kao posljedicu vanjskih okolnosti, izvan svoje kontrole, kritički su nastrojeni prema drugima percipirajući nedostatak ambicioznosti i lijenost kao ključne razloge tuđe uključenosti u sustav (Rank, 1994, str. 39). Rank (1994, str. 44) smatra da je pogrešna pretpostavka

da treba mijenjati vrijednosti korisnika kako bi se prilagodili općoj populaciji te da naglasak treba staviti na sličnosti korisnika s ostatkom populacije.

Velik dio korisnika socijalne pomoći čine upravo teško zapošljive osobe (Bejaković, 2018). U temi **zapošljavanja** (vidi Tablicu 1.) sudionici govore o **teškoćama pri zapošljavanju** („... već dugo ne mogu dobiti posao. A nisam ja kriv, nego kad nema posla... bilo bi lakše da možeš raditi, a kad nemaš di.“ (S08)). Pritom nailaze na **predrasude potencijalnih poslodavaca** („... uvijek se bojim da te neće; nakon 5 godina npr. nezaposlenosti poslodavci više ni ne žele zaposliti zato jer imaju predrasudu da osoba više nije raspoloživa za rad... jednostavno jer je predugo bila, kak' bih rekao, izvan linije.“ (S03)), koji su neskloni zaposliti kandidate koje smatraju manje pouzdanima ili manje motiviranima ili kandidate koje ne žele zaposliti niti drugi poslodavci (Matković, 2008, 167; Bejaković, 2018). Osim kretanja na tržištu rada zapošljavanje otežava i neadekvatna razina ljudskog kapitala tražitelja posla te nepoželjne osobne karakteristike nevezane uz tržište rada (Matković, 2008, 167). Sudionici navode **vlastite osobine kao prepreku** („... nemam baš neke velike škole... trebao bih imati barem nekakav fakultet. Teško je danas bez škola, danas naći bolji posao.“ (S01); „Problem je kod mene u tome što ja ne mogu svaki posao prihvatiti. Zato što ja ne podnosim visinu, ne podnosim kad se porežem i tak'...“ (S12)). U prethodnim istraživanjima (Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017; Kletečki Radović, Vejmelka i Družić Ljubotina, 2017) utvrđeno je da je niža razina obrazovanja (potencijalna prepreka pri zapošljavanju i rizični faktor za socijalnu isključenost) prisutna kod mladih koji su odrasli u siromaštvu. Kroz otežano zapošljavanje i dugotrajnu nezaposlenost nastavlja se „začarani krug siromaštva“ (Podobnik i Ilijaš, 2020). Dio sudionika **spreman je na bilo koji posao** („... super je raditi samo po sebi. Dobro, još onda što voliš, što je onak' nekak' divno... sad bih, naravno, pristala na sve.“ (S02)). Svjesnost kako postoji mogućnost da će novi posao biti lošije plaćen i manje zadovoljavajući, kao i malodušnost zbog toga, navode i sudionici prethodnih istraživanja (Delaney, Egan i O'Connell, 2011). Iako većina nezaposlenih korisnika ZMN-a ima namjeru zapošljavanja, ima i osoba koji spominju **nesklonost zaposlenju** („Nije meni ništa teško to, ali neću, neću ići na posao... Nije mi sila jednostavno.“ (S07)).

Nezaposleni korisnici ZMN-a opisuju **posljedice nezaposlenosti** (vidi Tablicu 1.). U odnosu na subjektivnu dobrobit posebice su bitne funkcije posla vremenska struktura, osjećaj učinkovitosti i redovite aktivnosti (Creed i Macintyre, 2001). Dio sudionika navodi **smanjen osjećaj korisnosti** („Pa ne osjećam se toľko korisno kol'ko sam se osjećao dok sam radio.“ (S03)), **nedostatak svrhe** („... nemam neko ispunjenje u životu baš. Niti imam neki cilj... Nije da živim od danas do sutra, al'... Ne mogu reći da živim nešto.“ (S07)) i **izostanak profesionalnog napretka** („... kol'ko je teško meni to da se ja intelektualno ne razvijam, da ja ne napredujem. Znači, meni je najbitnije da ja intelektualno nekud idem i da iskoristim svoj potencijal dok još mogu i dok još sam zreo,

da ne ostarim, a da padnu svi potencijali u vodu... Naravno da je problem financijske prirode, trebaš ti preživjeti, ali osoba se mora razvijati.“ (S03)). S druge strane, neki od sudionika istaknuli su da imaju **više vremena za druge aktivnosti** („Ja, ja ne znam šta znači ustati se ujutro u 5 sati... Boli me briga, spavam dokad hoću. To je veliki plus.“ (S07)) navodeći to kao pozitivan aspekt nezaposlenosti, kao i da njihovu svakodnevnicu obilježava **prisutnost redovitih aktivnosti** („A uđete u neku rutinu isto kao kad i radite... Ma morate sebi naći nešto za napraviti svaki dan...“ (S15)). Spomenut je i **osjećaj korisnosti** („... radim i dalje, iako sad ne radim za plaću više... Ne osjećam se, ono, znaš da ne radim, da ne doprinosim... Iako radim samo sebi... i dalje se osjećam produktivno i volim to...“ (S02)). Warr, Jackson i Banks (1988, 55) poboljšanje subjektivne dobrobiti u periodu duže nezaposlenosti koje se odražava u interesima i aktivnostima osoba izvan tržišta rada nazivaju konstruktivnom prilagodbom, a Hoang i Knabe (2020) utvrdili su da se nezaposleni bolje od zaposlenih osjećaju kad skrbe o djeci, usvajaju nova znanja i vještine i volontiraju.

Banjedvorec (2014) navodi kako se s dužim periodom korištenja ZMN-a smanjuje mogućnost samostalnog podmirenja troškova. U ovom istraživanju sudionici kao obilježje svoje **financijske situacije** navode **otežano podmirenje troškova života** („... imaš premalo novaca pa trebaš to sve poplačati...“ (S08)) i **nemogućnost sudjelovanja u željenim aktivnostima** („Nejdem baš dosta često nigdje zato kaj, kaj di god ideš, moraš platiti... Volio bih ići na bazen, volio bih voziti bicikl, svašta bih volio. Volio bih putovati...“ (S08)) koristeći pritom izraz „priuštiti si“. Sudionici su istaknuli kako je velik **utjecaj financija na životnu situaciju** („Pa mislim, što se tiče zaposlenja i je l', financije su temeljna, zapravo, životna stavka... Da, koja utječe na mnoge druge...“ (S18)) i **zabrinutost zbog financija** („... konstantna ta briga, znaš ono, u vezi novaca svaki dan.“ (S02)). Luo (2019, str. 2624) smatra kako treba evaluirati naknade za nezaposlene (u ovom slučaju, iznos socijalne pomoći). Naime, nezaposleni koji imaju dovoljno financijskih sredstava za podmirenje životnih troškova ne doživljavaju značajno smanjenje subjektivne dobrobiti, zbog čega je i ponovno zaposlenje lakše. Kroz teme **posljedice nezaposlenosti i financijska situacija** uočavaju se aspekti Warrova vitaminskog modela (1994), odnosno postavka kako izostanak aspekata zaposlenosti pridonosi doživljaju životne situacije. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je kognitivni aspekt subjektivne dobrobiti najviše povezan sa zadovoljavanjem osnovnih životnih potreba (Diener, Oishi i Tay, 2018), a približni su i rezultatima Hiswālsa i suradnika (2017), navedenim u uvodu ovog rada.

Nezaposleni različitim **strategijama preživljavanja** nastoje nadoknaditi izostanak formalnog zaposlenja (Rubić, 2013). Kao jednu od strategija preživljavanja nekoliko sudionika navodi **povremene neformalne poslove** („... po meni da sad niš' ovak' ne kombiniram sa strane, onda bi bilo užasno, ne, nemaš posla, nemaš ništa zbilja. Ovak' ak' opet nešto zmuljaš, prodaš...“ (S05)) (vidi Tablicu 1.). Pojam neformalne

ekonomije odnosi se na usporedan sustav privređivanja mimo zakonski utemeljenoga i organiziranoga formalnog tržišta rada, a otprilike polovica nezaposlenih obavlja određene povremene poslove u neformalnoj ekonomiji (Rubić, 2013). Osobe koje sudjeluju u takvim aktivnostima interpretiraju ih kao egzistencijalnu nužnost zbog izostanka dostatnog broja ponuda poslova na formalnom tržištu rada. Sudionici su govorili i o **specifičnim oblicima suživota** („... živim sa čovjekom, ovoga, razišao se sa ženom, ima dijete... pomažem, ne znam, znate, ja skuham, operem, ovo, ono. Onda za uslugu od toga, ja onda živim tamo.“ (S09)). Osoba živi besplatno u kućanstvu s jednom ili više osoba, s kojima nije u obiteljskoj zajednici, u zamjenu za obavljanje, primjerice, kućanskih poslova. Sudionici ističu i **pomoć bliskih osoba** („...netko ti nekaj posudi, pa ak' ja odem van, ja njemu vratim, ono. Većinom to tipa kad idemo van, kad netko drugi tebi može platiti kad zna da si ti u toj situaciji... Može mi dati, ne znam, teta neke novce, 100, 200 kuna. Znaš, kod nas još postoji taj sistem da ti sa 30 godina žičaš starce...“ (S11)). Bez obzira na koji način sudionici nastoje poboljšati svoju financijsku situaciju, zajednička im je percepcija da je **osmišljavanje načina preživljavanja nužno** u njihovoj situaciji („Koliko god je to toliko malo da se jednostavno treba biti žongler i umjetnik da se prilagodiš životu...“ (S25)).

Vežano uz temu **odnosa s drugim osobama**, sudionici izdvajaju **značaj financija za odnose s drugim osobama** („... Novac nije bitan, joj, je, i za društvo.“ (S09)) i **socijalnu distancu zbog životne situacije** („Pa naravno da utječe... Nelagodno mi je, znaš ono, nemam novce pa onda ono, glupo mi je čak i s nekim iz starog društva... Znam da bi me počastili... Dobro, jedanput, dva puta, tri puta, ali znaš ono, glupo mi je reć da nemam za kavu...“ (S11)). Socijalna izolacija kao posljedica nezaposlenosti bila je prisutna i u kvantitativnom istraživanju učinaka dugotrajne nezaposlenosti na uzorku nezaposlenih osoba u Hrvatskoj (Šverko, Galić i Maslić Seršić, 2006). No, korisnici socijalne pomoći izvještavaju i o prisutnosti podrške i razumijevanja bliskih prijatelja i obitelji (Rank, 1994), pa i sudionici ovog istraživanja govore o **razumijevanju prijatelja** („Imam dosta, dosta ljudi koji, s kojima ne moram pričati, koji su mi se vratili u život nakon dugo godina, prijatelji su mi, ne moram puno objašnjavati...“ (S25)) i **prisutnosti „pravih“ prijatelja** („Pravi prijatelji su ostali. Nije ih puno, ali... Kaže, jedan pravi u životu vrijedi više nego deset krivih...“ (S09)). Što se tiče **obiteljskih odnosa**, dio sudionika kaže kako su **skladni** („...nazove, pita kako sam, je l' trebam šta, fakat imam dosta rodbine i svaka sreća, ima nas vel'ka obitelj...“ (S16)), a dio da su **narušeni** („... odem tam' (kod roditelja) recimo na ručak i to, ali ne znam, onda slušam prodike da ne dajem za hranu, a dolazim jest'... Pa odem i pretrpim i pokupim se kad mi se ne da slušati... Pa 'ajmo reć da sam još uvijek dežurni krivac i onda me zna to iziritirati pa ne znam, nekad se rasplačem, nekad se posvađam s njima...“ (S28)). Spomenuto je **zadovoljstvo ljubavnim životom** („...općenito to druženje... sa dečkom, isto mi je onak' nekako ispušni ventil. Ali najviše to zato što me

čini zadovoljnom...“ (S27)), odnosno **stagnacija ljubavnog života** („Pa trenutno i ljubavni život mi stagnira...“ (S17)). U periodu nezaposlenosti uloga članova obitelji i „pravih“ prijatelja postaje važnija, pogotovo zbog prestanka drugih površnih odnosa (Conroy, 2010, 672; Brajša-Žganec, Kaliterna Lipovčan i Hanzec, 2018). Odnosi ispunjeni razumijevanjem povećavaju subjektivnu dobrobit, no i veća subjektivna dobrobit dovodi do stabilnijih i kvalitetnijih socijalnih odnosa (De Neve i sur., 2013). Holt-Lunstad i Smith (2012, str. 42) su pregledom 148 istraživanja ustanovili da su socijalni odnosi značajni prediktor rizika smrtnosti. Štoviše, učinak socijalnih odnosa jednak je ili veći od drugih zdravstvenih pokazatelja poput tjelesne aktivnosti ili pušenja (Holt-Lunstad i Smith, 2012, str. 43).

Jedna od tematskih cjelina je i doživljaj **šire okoline** (vidi Tablicu 1.). U odgovorima sudionika spomenuta je **uključenost u šire društvo** („Jer ja sam još relativno, što se kaže, u svim porama društva i aktivan i sve.“ (S06)). Pokazalo se da su osobe s većom subjektivnom dobrobiti sklonije proaktivnosti u širem društvu (De Neve i sur., 2013). Sudionici su iskazivali svoje **nezadovoljstvo društvenom situacijom** („Znači, država nam je znaš kol'ko klimava. I mislim da je to najviše što smeta u društvu što je nesigurnost. Nesigurnost, znači, da l' ćeš dobiti plaću, što se tamo ne može desiti... Kak' da ti kažem, opće stanje u društvu je - onaj koji ima para, sigurno mu je bolje ovdje nego vani... Ako nema... jao si ga njemu. Mora imati nekog rođaka...“ (S11)). Bejaković (2018) iznosi mišljenje kako kod (dugotrajno) nezaposlenih i onih koji žive u siromaštvu može doći do kritičnosti, čak i ciničnosti, u pogledu pravednosti društva i do izostanka povjerenja u to društvo, kao i da iskustvo nezaposlenosti i/ili siromaštva često stvara osjećaj ovisnosti o drugima. Sudionici spominju i **nezadovoljstvo formalnom podrškom** („I u sustavu, u pravosuđu i u socijalnom radu. Znači, socijalni rad gleda papire. Pa nemoj ti gledati papire, gledaj, dođi u kuću, dođi u kuću... Gle, ljudi nisu samo broj.“ (S10); „Zavod za zapošljavanje, mislim da to i sami znate, ako se sami ne pokrenete, neće Vam oni nać posao...“ (S25)), misleći prvenstveno na sustav socijalne skrbi i zaštite nezaposlenih. Šućur (2008, str. 265) navodi više nedostataka aktualnog sustava socijalne skrbi, no u kontekstu potreba korisnika ZMN-a ključni su slaba informiranost o njihovim socijalnim pravima, nedovoljna učinkovitost sustava u pogledu integracije siromašnih u društvo i tržište rada te niska razina naknada. Od socijalnih radnika odjela za novčane naknade, koji imaju specifična znanja i iskustva vezana uz osobe koje žive u siromaštvu, očekuje se da provode postupak priznavanja prava na ZMN, pružaju usluge stručnog rada, osnažuju korisnike („pomoć do samopomoći“), pružaju podršku pri suzbijanju/rješavanju osobnih i socijalnih problema te pri uključivanju korisnika u zajednicu (Podobnik i Ilijaš, 2020). Korisnici uključeni u ovo istraživanje ne izvještavaju o takvom sveobuhvatnom pristupu. Prijedlozi potrebnih promjena navedeni su u kasnijem dijelu rada.

Važan aspekt životne situacije nezaposlenih korisnika ZMN-a istaknut je kroz temu **zdravstvenog stanja**. Nezaposlenost je povezana s narušenom kvalitetom života vezanom uz zdravlje (Norström i sur., 2019). Istraživanje na uzorku nezaposlenih osoba u Hrvatskoj (Galić, Maslić Seršić i Šverko, 2006) pokazalo je kako postoji povezanost između nižih prihoda i većeg stupnja subjektivne financijske deprivacije i lošijih zdravstvenih ishoda. Tako i u ovom istraživanju sudionici ukazuju na **narušeno zdravstveno stanje** („*Ja sam teški šećerni bolesnik, 100 % tjelesni invalid, ... Znači, moje zdravstveno stanje se iz dana u dan pogoršava.*“ (S06)), a taj problem otežava **nemogućnost liječenja zbog izostanka zdravstvenog osiguranja** („... *nemaš zdravstveno... Ja bih trebao tri puta dnevno primati inzulin, ja ne primam niti jedanput...*“ (S06)). U kontekstu zdravlja potrebno je primijetiti da subjektivna dobrobit utječe na zdravlje, ali isto tako i narušeno zdravlje pridonosi smanjenju subjektivne dobrobiti (Diener, Oishi i Tay, 2018). Pritom su relevantniji određeni aspekti bolesti, kao što je mogućnost obavljanja svakodnevnih aktivnosti (Diener i sur., 2017, 150). S obzirom na tu korelaciju osobe koje žive u siromaštvu trebale bi imati specifičnu zdravstvenu njegu (učestale zdravstvene preglede), za što je preduvjet bolja suradnja sustava socijalne skrbi i zdravstvenog sustava.

Neki od negativnih efekata nezaposlenosti uključuju depresiju, anksioznost, beznade, sniženo samopoštovanje i samopouzdanje, promjene raspoloženja, probleme s alkoholom, suicidalnost itd. (Conroy, 2010; Delaney, Egan i O’Connell, 2011). Nezaposleni korisnici ZMN-a opisivali su svoje **emocionalno stanje**. Sudionici doživljavaju **anksioznost** („*Tu zna biti naravno i anksioznih osjećaja...*“ (S03)), **frustriranost** („... *počneš frustrirajuće djelovati sam na sebe sigurno.*“ (S06)), **tugu** („*Jedino kaj sam sad tužan kaj nemam posao.*“ (S01)), **zabrinutost** („*Zabrinuto... zato jer najviše ne znam što će se desiti s maminim zdravljem i ustvari sa mojim daljnjim životom... Tako da sam dosta zabrinuta...*“ (S27)) (vidi Tablicu 1.) te **oscilacije u osjećajima** („*Oscilacije. Da se razumijemo, to se sve i sad dešava. Bez obzira kol’ko, kažem da sam dosta promijenila pristup i jesam ta pozitivna, ali ima, ima, ima masa.*“ (S09)). „Negativne“ emocije zapravo mogu biti pokazatelj mentalnog zdravlja (Tadić, 2010) jer ih osoba proživljava, a ne potiskuje. Također, mogu potaknuti osobu da u budućim iskustvima bude opreznija i kritičnija (Diener, Oishi i Tay, 2018). Strategije suočavanja mogu biti usmjerene na problem (npr. aktivno traženje posla) ili na emocije (npr. traženje socijalne podrške). Neki od načina suočavanja usmjerenih na osjećaje koje navode sudionici su **povlačenje u sebe** („*Ali rijetko s kim pričam o tome.*“ (S06)) te **ohrabrivanje samog sebe** („*Ako se ti ne pokreneš, onda ćeš doći na razgovor mlohav, šta si radio - ništa, leža’ sam kući, tražio sam posa’. Moraš baš ono, dizat’ si energiju, raspoloženje, sve...*“ (S17)). Faktori ekonomskog stresa - ekonomske teškoće, financijska nesigurnost i (narušena) financijska dobrobit - povezani su s narušenim mentalnim zdravljem, odnosno pojavom stresa, anksioznih i depresivnih simptoma

(Viseu i sur., 2018). Ta povezanost smanjuje se kada je prisutna socijalna podrška kao medijator (Viseu i sur., 2018), što je čini važnim faktorom u poboljšanju subjektivne dobrobiti osoba koje žive u siromaštvu. Potrebno je uvažiti i normalizirati prisutnost različitih emocija, što bi za ovu populaciju bilo ostvarivo kroz grupe podrške i uključivanje stručnjaka iz područja mentalnog zdravlja u rad s osobama koje žive u siromaštvu. Prethodne teme mogu se povezati s konstruktom socijalne isključenosti, koji podrazumijeva ekonomsku deprivaciju, smanjene šanse zapošljavanja, nedostupnost zdravstvene zaštite, neuključenost u socijalne mreže, nedostupnost pravne zaštite i dr. (Šverko, Galić i Maslić Seršić, 2006). Ključni aspekti socijalne isključenosti su (dugotrajna) nezaposlenost, siromaštvo i socijalna izolacija (smanjenje socijalne podrške), što je vidljivo kod sudionika ovog istraživanja. Upravo socijalna isključenost smanjuje šanse za ponovno zapošljavanje kroz ograničenu dostupnost informacija i resursa traženja posla te manjak socijalnog kapitala, što Šverko, Galić i Maslić Seršić (2006) nazivaju spiralom socijalnog srozavanja. Također, narušena subjektivna dobrobit i socijalna isključenost odraz su višedimenzionalnosti života u siromaštvu i njegova utjecaja na kvalitetu života (Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017).

Također, prikazani rezultati nadovezuju se na rezultate istraživanja roditelja iz obitelji koje žive u siromaštvu koje su proveli Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović (2017). Teme proizašle iz odgovora sudionika u fokusnim grupama bile su nemogućnost zadovoljavanja osnovnih životnih potreba i pad životnog standarda, problemi vezani uz sferu rada, nemogućnost podmirenja specifičnih potreba djece, narušeni obiteljski odnosi, problemi povezani sa zdravljem i strategije nošenja sa siromaštvom (Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017). U kontekstu socijalne podrške navodili su prisutnost neformalnih i formalnih izvora podrške, ali i doživljaj socijalne isključenosti i nezadovoljstvo socijalnom podrškom, uključujući osjećaj stigmatiziranosti i izoliranosti od okoline, nedostupnost informacija o pravima, nedovoljnu senzibiliziranost stručnjaka za problem siromaštva, problem zakonodavnog okvira i nesuradnje između sustava te izostanak podrške obitelji i susjeda.

Tema **odnos prema životnoj situaciji** pokazuje individualne razlike. Iako dijele slična iskustva, dio sudionika **prihvaća životnu situaciju takvom kakva je** („*Ali jednostavno, čovjek se mora pomiriti s takvom činjenicom... Pa to znači da, ak' se ja ne mogu boriti s tim što sam tak' završio, to puštam da nekak' normalno teče... Meni je Bog dao da ja živim na ovoj planeti i ja ću ga živjeti najbolje što znam. Pa makar više se nikad ne zaposlio... Veselim se, radujem se ovom životu takav kakav je...*“ (S26)), dok drugi izražavaju **nezadovoljstvo** („*Ali da sam sretna... Daleko sam od toga, da sam zadovoljna, još sam dalje od toga. Trudim se nešto promijeniti.*“ (S25)). Više sudionika **doživljava život kao borbu** („*I sad Vi mene pitate kakav je život? Pa evo vidite kakav*

je... *Uvijek borba... treba ići dalje i treba se, treba se boriti.*“ (S06)). Ono što nekima otežava prihvaćanje situacije je **okrivljavanje samog sebe** („... *krenuvši, znači, od toga da sam svjesna da sam sama sebe u biti zeznula u životu. To Vam je jedan veliki problem, da.*“ (S09)). U uvodnom dijelu rada istaknuta je teorija višestrukih diskrepancija (Michalos, 1985), koja tumači kako subjektivna dobrobit ovisi o usporedbi životne situacije s prethodnom situacijom ili s drugim članovima zajednice. Istu tendenciju pokazuju i neki sudionici, koji su **(ne)zadovoljni trenutnom situacijom zbog usporedbe s prijašnjom** („*Ja sam zadovoljan kakav sam prije bio... Kažem ti, tješim se baš zbog toga kakav sam prije bio.*“ (S10)), ili zbog **usporedbe s drugima** („*Pa ‘ajmo reć da je neka zlatna sredina. Kad vidiš okolo sebe da ima lošijih i boljih...*“ (S21); „... *ali onda ovi drugi već rade, zarađuju dobre novce i to i onda često ti padaju usporedbe na pamet... tu se malo kreneš previše zapitivati neke stvari. Tako da je po tom pitanju dosta ovako malo bezveze.*“ (S17)). Subjektivna dobrobit osoba koja žive u siromaštvu ovisna je i o broju drugih članova društva koji dijele to iskustvo, stoga je moguća intervencija radi poboljšanja subjektivne dobrobiti organiziranje grupa podrške za korisnike ZMN-a kako bi uočili da nisu „jedini“ te kako bi se međusobno osnaživali u promjeni životne situacije.

Percepcija budućnosti nezaposlenih osoba

Subjektivna dobrobit obuhvaća i procjenu dugoročnih ishoda (Tadić, 2010). Prikaz tema i kodova kojima sudionici opisuju percepciju budućnosti istaknute su u Tablici 2.

TEME	KODOVI
Promjena životne situacije	Nepromjenjivost životne situacije / Očekivanje promjene
Neizvjesnost budućnosti	Neizvjesnost ostvarenja planova Nesklonost planiranju budućnosti Ovisnost planova o poboljšanju financijske situacije
Nastavak obrazovanja	Visokoškolsko obrazovanje Prekvalifikacija
Poboljšanje financijske situacije	Zapošljavanje Samozapošljavanje Rješavanje dugovanja Izlazak iz sustava socijalne skrbi Odlazak u inozemstvo Nesklonost odlasku u inozemstvo (Financijska) samostalnost Rješavanje stambenog pitanja

TEME	KODOVI
Obiteljski život	Suživot s partnerom Roditeljstvo Unapređenje međuljudskih odnosa
Percepcija budućnosti u cjelini	Pesimistična/Optimistična percepcija budućnosti

Tablica 2. Percepcija budućnosti nezaposlenih korisnika ZMN-a

Sudionici su istaknuli temu **promjene životne situacije** (vidi Tablicu 2.). Dio nezaposlenih korisnika ZMN-a percipira da im se **životna situacija neće promijeniti** („*Ali sad da će biti nešto drugačije, mislim, ne vjerujem.*“ (S28)), a dio njih **očekuje promjenu** („*Pa dao Bog da će se nešto promijeniti.*“ (S11)). Navodili su i **neizvjesnost budućnosti**, što često postaje središnje u iskustvu nezaposlenosti (Strandh, 2000, 462). **Ostvarenje planova** percipiraju **neizvjesnim** („*A dugoročno - to mi se ne isplati uopće jer nikada ne znate... voljela bih imati sigurnost nekakvu... U svim ostalim slučajevima, puno puta ne ovisi o Vama.*“ (S15)) te su **neskloni planiranju budućnosti** („*Zapravo, ne znam, mi krenemo u jednom smjeru, a često nas život, je l', baci u neki drugi... volim se usredotočiti na sadašnjost, je l'. Ono što sam sada i što mogu sada i to će me već nekako onda korak po korak dovesti do onoga (smijeh) za 5 godina.*“ (S18)). Smatraju da **planovi ovise o poboljšanju financijske situacije** („... neke planove imaš, kroz život... A to ću opet vidjet' da l' će biti bolja poslovna situacija.“ (S06)).

Slika budućnosti pokazuje koje su domene života bitne za osobu, a uobičajeno se dijeli na planove povezane s obrazovanjem, karijerom, obitelji ili osobnim boljitkom (Seginer, 2003). Sudionici su istaknuli temu **obrazovanja** u smislu nastavka **visokoškolskog obrazovanja** („... učenje jer planiram fakultet iduće godine upisati...“ (S27)) ili **prekvalifikacije** („*Pa imao sam u planu upisati jedan tečaj, ovoga, možda čak i za farmaceuta.*“ (S03)). Zhao i suradnici (2020) govore o *growth mindsetu* (nasuprot *fixed mindsetu*) vezano uz socioekonomske uvjete. Pojedinci koji percipiraju svoju socioekonomsku situaciju i položaj u društvu promjenjivima i donekle pod svojom kontrolom doživljavaju manju narušenost subjektivne dobrobiti u periodu nezaposlenosti (Zhao i sur., 2020).

Mnogi nezaposleni korisnici ZMN-a kao dio svoje budućnosti vide **poboljšanje financijske situacije**, odnosno **zapošljavanje** („*Jer mislim si naći posao i zarađivati za sebe. Imam neke ciljeve u životu koje želim ostvariti... Pa prvo pronaći neki dobar posao sa dobrom plaćom, gdje si ja mogu nešto priuštiti...*“ (S24)), **samozaošljavanje** („... ali prvenstveno se fokusiram na to za svoju firmu... To mi je plan... moraš već nešto stvoriti, ono, nešto baš svoje.“ (S11)), **rješavanje dugovanja** („*Jo, riješen kredit, na ovaj ili na onaj način, ne znam ni sama...*“ (S09)) i, neizostavno, **izlazak iz sustava**

socijalne skrbi („... neću ja sad čitav život imat' socijalnu pomoć, naravno, jer od toga ne mislim živjeti... mislim si naći posao i zarađivati za sebe.“ (S24)). Navode želju za **financijskom samostalnošću** („... moći ću se brinuti o sebi, normalno, imat' svoje. To mi je nekako najbitnije...“ (S27)) i **rješavanjem stambenog pitanja** („... bar da imam kuću, da se ne moram brinuti... Npr. u podstanare ič'...“ (S16)) (vidi Tablicu 2.). U skladu s aktualnim društvenim zbivanjima, većina sudionika osvrnula se na **odlazak u inozemstvo** kao način promjene životne situacije. Dok su neki otvoreni za tu opciju („Dugoročni planovi su mi zbrisati iz ove države.“ (S23)), drugi joj nisu skloni („Ali razmišljala sam si masu puta otići van, ali znate kad ono, netko je za to, netko nije...“ (S09)). I u prethodnim istraživanjima na uzorku mladih osoba u Hrvatskoj strategija izlaska iz siromaštva bio je odlazak u druge države s ciljem pronalaska zaposlenja (Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017; Kletečki Radović, Vejmelka i Družić Ljubotina, 2017, prema Podobnik i Ilijaš, 2020).

Sudionici u budućnosti zamišljaju **obiteljski život**, tj. **suživot s partnerom** („Da bih si voljela naći partnera, da, naravno.“ (S09); „... željela bih biti s ocem svog djeteta i da budemo zajedno.“ (S16)) i **roditeljstvo** („... jedino koja bi mi radost bila u toj budućnosti je dijete.“ (S06)). Kao osobni cilj spomenuto je **unapređenje međuljudskih odnosa** („... želim se u međuljudskim odnosima nekako brusiti, to mi je cilj.“ (S18)).

Što se tiče percepcije budućnosti u cjelini, neki korisnici ZMN-a percipiraju je **optimistično** („Pa ja vjerujem da, da se može promijeniti... Nadam se zbilja boljem... Pa pozitivno razmišljam o tome (budućnosti) jako.“ (S22)), a neki **pesimistično** („... na temelju ovoga mogu pretpostaviti da može biti samo gore...“ (S04)). Jedan od oblika subjektivne dobrobiti je i optimizam, koji podrazumijeva pozitivna očekivanja o budućnosti (Diener i sur., 2017). Uzevši u obzir teoriju višestrukih diskrepancija (Michalos, 1985) može se zaključiti da negativna percepcija budućnosti proizlazi iz relativno nepovoljno trenutne subjektivne dobrobiti.

Rasprava

Istraživanjem prikazanim u ovom radu stečen je uvid u subjektivnu dobrobit nezaposlenih korisnika ZMN-a mlađe odrasle dobi. Status korisnika ZMN-a, nezaposlenost, financijska situacija i interpersonalni odnosi u fokusu su životne situacije većine sudionika. Ipak, percepcija sudionika i njihova subjektivna dobrobit variraju. Prisutni su i optimizam i planovi za poboljšanje životne situacije (obrazovanje, prekvalifikacija, zapošljavanje, zasnivanje obitelji). Povjerenje u vlastite snage i pozitivna očekivanja mogu koristiti stručnjacima u pomažućem kontekstu radi ostvarivanja individualiziranih planova usmjerenih izlasku iz sustava socijalne skrbi.

Prema Šverko, Galić i Maslić Seršić (2006) veću vjerojatnost zapošljavanja imaju osobe boljeg socioekonomskog statusa (dvostruko veću u odnosu na one lošijeg socioekonomskog statusa) i one boljeg zdravlja (dvostruko veću u odnosu na one narušenog zdravstvenog stanja); za mlađe i kraće nezaposlene vjerojatnost je tri puta veća, a za visoko obrazovane četiri puta veća u odnosu na osobe sa završenom osnovnom školom ili bez nje. Sudionici u ovom istraživanju korisnici su ZMN-a (siromašni), mlađe su dobi (prosječna dob je 32,5 godina), većinom su dugotrajno nezaposleni, pretežno imaju srednjoškolsko obrazovanje (njih 17 u odnosu na 7 visoko obrazovanih i 4 s osnovnom školom), a manji broj je izvještavao o narušenom zdravstvenom stanju. Faktori na koje je potrebno djelovati su dugotrajna nezaposlenost i lošiji socioekonomski status. Prepoznavanje rizičnih faktora nezaposlenih osoba nužan je korak u radu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i sustava socijalne skrbi radi odabira adekvatnih mjera i intervencija.

Družić Ljubotina i Kletečki Radović (2011) smatraju kako je u radu s osobama koje žive u siromaštvu potrebna kombinacija tzv. mikrorazine prakse koja podrazumijeva individualno zastupanje, partnerstvo, pružanje podrške i drugo te makrorazine koja obuhvaća društveno zastupanje, organizaciju zajednice, socijalnu akciju i drugo. Socijalni radnici (ali i drugi stručnjaci) trebaju imati ulogu „saveznika“ kroz koju dijele „moć“ s korisnicima. Prvenstveno bi bile potrebne intervencije kako bi se umanjila društvena stigma povezana s uključenosti u sustav socijalne skrbi, nastavak programa usmjerenih teško zapošljivim osobama, uključujući i edukacije poslodavaca kako bi se kontriralo negativnim i stereotipnim stavovima o (dugotrajno) nezaposlenim osobama i poticanje aktivnosti koje bi korisnicima omogućile konstruktivnu prilagodbu i nadomjestak faktora zaposlenosti u periodu nezaposlenosti (npr. socijalno mentorstvo, volontiranje i drugi načini uključivanja korisnika u društvo). Podobnik i Ilijaš (2020) prepoznaju radnu aktivaciju korisnika (pogotovo mladih), preventivne programe usmjerene djeci i mladima iz obitelji koje žive u siromaštvu i specifične mjere usmjerene djeci i starijim osobama, unapređenje suradnje institucija (prvenstveno CZSS-a i HZZ-a) te vrednovanje visine ZMN-a i ciljanosti te naknade kao načine povećanja učinkovitosti ZMN-a. Spominju i mogućnost uvođenja stambenih subvencija za korisnike ZMN-a. Treba nadodati da je iznos ZMN-a utvrđen sukladno odluci Vlade Republike Hrvatske o osnovici, a trenutni iznos od 800 kuna nije se mijenjao od 2014. godine (Podobnik i Ilijaš, 2020). Mišljenje Europske komisije je da iznos ZMN-a nije dovoljan niti za podmirenje osnovne prehrambene košarice (Europska komisija, 2015, prema Ilijaš i Podobnik, 2018). Kako bi korisnici lakše mogli podmiriti osnovne životne troškove i kako bi se umanjio njihov ekonomski stres, potrebno je i povećanje iznosa ZMN-a.

Također, potrebno je prepoznati značaj bliskih socijalnih odnosa i socijalne podrške, kako formalne, tako i neformalne. Izostanak sustavne formalne podrške vidljiv

je, primjerice, iz manjkavosti informacija o mogućnosti ostvarenja prava poput ZMN-a. Nezaposlene osobe trebali bi o pravima koja mogu ostvariti u periodu nezaposlenosti i na koji način to mogu učiniti informirati različiti stručnjaci. Iz odgovora nezaposlenih korisnika ZMN-a stječe se dojam kako njihova suradnja s HZZ-om nije dovoljno motivirajuća i individualizirana. Potrebna je dodatna analiza učinkovitosti mjera za nezaposlene. Primjer dobre prakse i učinkovitog načina ublažavanja negativnih efekata nezaposlenosti je uključivanje u klubove za traženje posla (Ibrahimović i Kolega, 2013). U kontekstu sustava socijalne skrbi postavlja se pitanje mogu li socijalni radnici (u centrima za socijalnu skrb) uskladiti priznavanje novčanih prava, što podrazumijeva i kontrolne mehanizme, s osnaživanjem i pružanjem podrške, za koju je potrebno ostvariti povjerenje i povjerljivost. Socijalna usluga kroz koju bi nezaposlene, socijalno isključene osobe mogle biti usmjeravane je socijalno mentorstvo, koje bi pružale treći, neovisni stručnjaci ili volonteri. Taj tip mentorstva usmjeren je na osnaživanje ranjivih skupina u društvu s ciljem da se spriječi ili neutralizira marginalizacija u društvu (Social mentoring research group, 2007, prema Sapere Aude Project, 2018). Pritom je naglasak na podršci pri rješavanju problema. Glavni izvori neformalne podrške korisnika su obitelj i prijatelji, što treba poticati i podržavati. Kako bi se „iskoristila“ usporedba s drugim osobama u sličnim životnim situacijama za poboljšanje subjektivne dobrobiti (prema postavkama teorije višestrukih diskrepancija) moguće je formiranje grupa podrške korisnika u sustavu socijalne skrbi. U uvodnom dijelu i kroz raspravu o rezultatima istaknuta je i povezanost nezaposlenosti, subjektivne dobrobiti i zdravstvenog stanja. Galić, Maslić Seršić i Šverko (2006) osvrću se na hipotezu prevencije (socioekonomski status određuje životne okolnosti i stil života, što utječe na zdravstvene ishode) te hipotezu deprivacije (zdravlje određuje životne okolnosti, što utječe na mogućnost ostvarenja prihoda (Thiede i Traub, 1997, prema Galić, Maslić Seršić i Šverko, 2006). Empirijski nalazi potvrđuju hipotezu prevencije (Galić, Maslić Seršić i Šverko, 2006), pokazujući značaj koji socioekonomski status / život u siromaštvu ima za zdravstveno stanje. Zanimljivo je da niski prihodi imaju učinak na zdravlje kad i ako je prisutan doživljaj financijske deprivacije ili nemogućnosti zadovoljenja svakodnevnih želja i potreba. Sudionici ovog istraživanja isticali su doživljaj materijalne deprivacije kroz temu „financijska situacija“. Isticali su i određene dimenzije mentalnog zdravlja.

Narušena subjektivna dobrobit može se percipirati kao javnozdravstveni problem jer dovodi do lošijeg zdravstvenog ponašanja, do lošijih zdravstvenih pokazatelja i veće pojavnosti određenih bolesti. Za sveobuhvatnu zdravstvenu skrb nužno bi bilo uvažiti i socijalne odrednice zdravlja osobe. Neodvojivost socioekonomskog statusa, zdravlja i subjektivne dobrobiti izazov je i potencijal za daljnji razvoj socijalnog rada u zdravstvu (klinički/zdravstveni/bolnički socijalni rad) (Milić Babić i Laklija, 2019). Uključivanje socijalnih radnika u zdravstveni (bolnički) sustav omogućuje,

pored pružanja medicinske skrbi od strane zdravstvenih djelatnika, i sagledavanje ekološkog sustava pacijenta (Milić Babić i Laklija, 2019). Pritom je osnovna funkcija socijalnog rada uklapanje biopsihosocijalnog pristupa u liječenje osobe (Gehlert i Browne, 2006, prema Milić Babić i Laklija, 2019). Socijalni radnici pružaju uravnoteženost i multidimenzionalnost perspektiva uzimajući u obzir i okruženje osobe te procjenjujući potrebnu (formalnu) podršku (Beder, 2006; Gehlert i Browne, 2006, prema Milić Babić i Laklija, 2019). Usmjerenost na zdravlje, kako fizičko, tako i mentalno, nužan je korak za poboljšanje životne situacije i društvenog položaja osoba koje žive u siromaštvu. No, socijalni rad u zdravstvu nije prisutan u primarnoj razini zdravstvenog sustava, što bi u kontekstu mladih nezaposlenih korisnika ZMN-a omogućilo preventivne korake u odnosu na zdravstvene ishode i subjektivnu dobrobit.

Ovo istraživanje dalo je uvid u subjektivnu dobrobit mladih odraslih nezaposlenih korisnika ZMN-a iz Zagreba koji kao glavni grad pruža raznovrsnije mogućnosti i socijalne potpore. Stoga rezultate nije moguće generalizirati i može se govoriti o dobivenim informacijama koje su karakteristične za veću urbanu sredinu i nezaposlenost (tzv. novi siromašni). Subjektivnu dobrobit nezaposlenih korisnika sustava socijalne skrbi potrebno je i dalje istraživati, nadopuniti saznanja o specifičnostima ovisno o mjestu stanovanja, dobi, spolu, obiteljskoj situaciji, manjinskom statusu i drugim obilježjima, kao i o zaštitnim faktorima.

Kao izvori moguće pristranosti / smanjene vjerodostojnosti prepoznati su način dolaska do sudionika i obilježja osobe koja je provodila intervju. Sudionike su regrutirali socijalni radnici zaposleni u CZSS-u, koji su u poziciji moći u odnosu na korisnike / potencijalne sudionike. Navedeno je moglo utjecati na odluku o pristanku na sudjelovanje zbog percipirane mogućnosti poboljšanja vlastite pozicije ili na odbijanje sudjelovanja zbog straha od dijeljenja informacija koje bi mogle biti prepreka za ostvarivanje prava. Taj izvor pristranosti nastojao se ublažiti naglašavanjem da niti pristanak niti odbijanje neće utjecati na ostvarivanje prava na ZMN, kao i da se informacije podijeljene u intervjuu neće moći povezati s konkretnom osobom. Drugi izvor pristranosti je činjenica da je istraživačica po profesiji socijalna radnica. Zbog tog saznanja sudionici su mogli biti skloni davanju socijalno poželjnih odgovora. Iako cilj kvalitativnog istraživanja nije pružiti rezultate koji su reprezentativni za cijelu populaciju, pri uvidu u rezultate treba imati na umu da su sudionici većim dijelom muškarci te dugotrajno nezaposleni.

Zaključak

Korisnici ZMN-a mlađe odrasle dobi izvještavali su o statusu korisnika ZMN-a, zapošljavanju i posljedicama nezaposlenosti, financijskoj situaciji i strategijama, odnosima s drugim osobama i široj okolini, zdravstvenom i emocionalnom stanju te o općem doživljaju svoje životne situacije. Njihova percepcija budućnosti izražena je kroz promjenu životne situacije i neizvjesnost budućnosti, planove za nastavak obrazovanja, poboljšanje financijske situacije i obiteljski život te percepciju budućnosti u cjelini. Prepoznavanje rizičnih faktora kod (dugotrajno) nezaposlenih osoba, programi usmjereni teško zapošljivim osobama, umanjivanje stigme korištenja ZMN-a, povećanje iznosa ZMN-a, usmjeravanje na zdravlje korisnika, poboljšanje formalne podrške i jačanje neformalne podrške neki su od praktičnih koraka koji se trebaju poduzeti za poboljšanje životne situacije subjektivne dobrobiti i zdravlja korisnika ZMN-a, odnosno osoba koje žive u siromaštvu. Naglasak je na ulozi socijalnih radnika, no značajnu ulogu mogu imati i druge pomažuće profesije, zdravstveni djelatnici, stručnjaci u području obrazovanja (ako proširimo intervencije na primarnu prevenciju na razini djece koje žive u siromaštvu) i mnogi drugi stručnjaci, znanstvenici i praktičari. Prikazane spoznaje o subjektivnoj dobrobiti, zdravlju i životu u siromaštvu pokazuju da je korisnicima potrebno pristupati individualno, holistički i interdisciplinarno... jer „ljudi nisu brojevi“ (S10).

Literatura

- Banjedvorec, I. (2014). Trendovi i adekvatnost programa opće socijalne pomoći u Republici Hrvatskoj. *Socijalna politika i socijalni rad*, 2(1), 82-99.
- Bedeniković, I. (2017). (Ne)zaposlenost mladih i NEET populacija. *Mali Levijatan*, 4(1), 75-90.
- Bejaković, P. (2018). Mjere za ublažavanje dugotrajne nezaposlenosti u Hrvatskoj. *Političke analize*, 9(33-34), 36-43.
- Brajša-Žganec, A., Kaliterna Lipovčan, Lj. i Hanzec, I. (2018). Odnos socijalne podrške i subjektivne dobrobiti tijekom života. *Društvena istraživanja*, 27(1), 47-65. <https://doi.org/10.5559/di.27.1.03>
- Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Conroy, M. (2010). *A Qualitative Study of the Psychological Impact of Unemployment on Individuals*. Dublin: DIT, 1-56. 10.21427/D7XR1J
- Creed, P. A. i Macintyre, S. R. (2001). The relative effects of deprivation on the latent and manifest benefits of employment on the well-being of unemployed people. *Journal of Occupational Health Psychology*, 6, 324-331.
- De Neve, J. E., Diener, E., Tay, L. i Xuereb, C. (2013). *The Objective Benefits of Subjective Well-Being* (No. 1236). CEP Discussion Paper.
- Delaney, L., Egan, M. i O'Connell, N. (2011). *The Experience of Unemployment in Ireland: A Thematic Analysis*. Dublin: UCD Geary Institute Discussion Papers, 1-50.
- Diener, E., Oishi, S. i Tay, L. (2018). Advances in subjective well-being research. *Nature Human Behaviour*, 2, 253-260. 10.1038/s41562-018-0307-6

- Diener, E., Pressman, S. D., Hunter, J. i Delgado-Chase, D. (2017). If, Why, and When Subjective Well-Being Influences Health, and Future Needed Research. *Applied Psychology: Health And Well-Being*, 9(2), 133–167. 10.1111/aphw.12090
- Družić Ljubotina, O. (2012). Subjektivna kvaliteta života ljudi koji žive u siromaštvu i zaposlenih osoba različitog materijalnog statusa. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(1), 5–28.
- Družić Ljubotina, O. i Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5–29.
- Družić Ljubotina, O. i Ljubotina, D. (2014). Odnos siromaštva i nekih aspekata psihološke dobrobiti. *Socijalna psihijatrija*, 42(2), 86–101.
- Družić Ljubotina, O., Sabolić, T. i Kletečki Radović, M. (2017). Život obitelji s djecom u uvjetima siromaštva iz perspektive roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 243–276. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i2.185>
- Galić, Z., Maslić Seršić, D. i Šverko, B. (2006). Financijske prilike i zdravlje nezaposlenih u Hrvatskoj: Vodi li financijska deprivacija do lošijeg zdravlja? *Revija za socijalnu politiku*, 13(3–4), 257–269.
- Hiswåls, A.-S., Marttila, A., Mälstam, E., i Macassa, G. (2017). Experiences of unemployment and well-being after job loss during economic recession: Results of a qualitative study in east central Sweden. *Journal of Public Health Research*, 6(3). <https://doi.org/10.4081/jphr.2017.995>
- Hoang, T. T. A. i Knabe, A. (2020). Time Use, Unemployment, and Well-Being: An Empirical Analysis Using British Time-Use Data. *Journal of Happiness Studies*. <https://doi.org/10.1007/s10902-020-00320-x>
- Holt-Lunstad, J. i Timothy B. Smith, T. B. (2012). Social Relationships and Mortality. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(11). <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00406.x>
- Hrvatska udruga socijalnih radnika (2014). *Etički kodeks socijalnih radnica i socijalnih radnika u djelatnosti socijalnog rada*. Zagreb: Hrvatska udruga socijalnih radnika.
- Ibrahimović, J. i Kolega, M. (2013). Učestalost i učinkovitost različitih strategija traženja posla. *Praktični menadžment*, IV(1), 97–101.
- Ilijaš, A. i Podobnik, M. (2018). Nestabilnost Zakona o socijalnoj skrbi – Kako utječe na rad socijalnih radnika u centrima za socijalnu skrb? *Ljetopis socijalnog rada*, 25(3), 427–450. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i3.242>
- Kletečki Radović, M., Vejmelka, L. i Družić Ljubotina, O. (2017). Učinak siromaštva na dobrobit i kvalitetu života obitelji iz perspektive djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 199–242. 10.3935/ljsr.v24i2.181
- Lučev, I. i Tadinac, M. (2010). Provjera dvaju modela subjektivne dobrobiti te povezanosti zadovoljstva životom, demografskih varijabli i osobina ličnosti. *Migracijske i etničke teme*, 26(3), 263–296.
- Luo, J. (2019). A pecuniary explanation for the heterogeneous effects of unemployment on happiness. *Journal of Happiness Studies*, 21, 2603–2628. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00198-4>
- Macchia, L., Plagnol, A. C. i Nattavudh Powdthavee, N. (2020). Buying happiness in an unequal world: Rank of income more strongly predicts wellbeing in more unequal countries. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 46(5), 769–780. 10.1177/0146167219877413
- Matković, T. (2008). Politika zapošljavanja i nezaposlenost. U V. Puljiz, G. Bežovan, T. Matković, Z. Šućur i S. Zrinščak (Ur.), *Socijalna politika Hrvatske* (str. 163–218). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Michalos, A. C. (1985). Multiple discrepancies theory. *Social Indicators Research*, 16, 347–413.
- Milić Babić, M. i Laklija, M. (2019). Socijalni rad u zdravstvu – pogled iz kuta socijalnih radnika zaposlenih u bolnicama. *Jahr – European Journal of Bioethics*, 10(1), 9–32. <https://doi.org/10.21860/j.10.1.1>
- Norström, F., Wänerlund, A.-K., Lindholm, L., Nygren, R., Sahlén, K.-G. i Brydsten, A. (2019). Does unemployment contribute to poorer health-related quality of life among Swedish adults? *BMC Public Health*, 19, 457. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6825-y>
- OECD (2020). “Youth not in employment, education or training (NEET)” (indicator). <https://doi.org/10.1787/72d1033a-en> (pristup: 7 December 2020).

- Podobnik, M. i Ilijaš, A. (2020). Učinkovitost naknada opće socijalne pomoći i uloga centra za socijalnu skrb u borbi protiv siromaštva. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(3), 449-479. 10.3935/ljsr.v27i3.350
- Rank, M. R. (1994). A View From the Inside Out: Recipients' Perceptions of Welfare. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 21(2), 27- 47.
- Rubić, T. (2013). Nezaposlenost i neformalna ekonomija u Hrvatskoj: analiza diskursa. *Studia ethnologica Croatia*, 25, 61-92.
- Sapere Aude Project (2018). *Priručnik za trenere mentora za socijalno uključivanje*. http://sapereau-de-project.com/wp-content/uploads/2018/04/handbook_CROATIAN.pdf pristup: 13 July 2021
- Seginer, R. (2003). Adolescent Future Orientation: An Integrated Cultural and Ecological Perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1).
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences (Third Edition)*. New York: Teachers College Press.
- Strandh, M. (2000). Different Exit Routes from Unemployment and their Impact on Mental Well-being: The Role of the Economic Situation and the Predictability of the Life Course. *Work, Employment & Society*, 14(3), 459-479.
- Šućur, Z. (2008). Socijalna pomoć i socijalna skrb. U V. Puljiz, G. Bežovan, T. Matković, Z. Šućur i S. Zrinščak (Ur.), *Socijalna politika Hrvatske* (str. 219-277). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Šućur, Z. (2014). Stari i novi siromasi u hrvatskom društvu: empirijski uvid. *Bogoslovska smotra*, 84(3), 577-610.
- Šverko, B., Galić, Z. i Maslić Seršić, D. (2006). Nezaposlenost i socijalna isključenost: Longitudinalna studija. *Revija za socijalnu politiku*, 13(1), 1-14.
- Tadić, M. (2010). Pregled nekih istraživanja u kontekstu subjektivne dobrobiti. *Društvena istraživanja*, 19(1-2), 117-136.
- Viseu, J., Leal, R., de Jesus, S.N., Pinto, P., Pechorro, P. i Greenglass, E. (2018). Relationship between economic stress factors and stress, anxiety, and depression: Moderating role of social support. *Psychiatry Res.*, 268, 102-107. 10.1016/j.psychres.2018.07.008
- Warr, P. (1994). A conceptual framework for the study of work and mental health. *Work & Stress*, 8(2), 84-97. <https://doi.org/10.1080/02678379408259982>
- Warr, P., Jackson, P. i Banks, M. (1988). Unemployment and Mental Health: Some British Studies. *Journal of Social Issues*, 44(4), 47-68.
- Winkelmann, R. (2006). *Unemployment, Social Capital, and Subjective Well-Being (No. 2346)*. Bonn: IZA Discussion Papers.
- Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20.
- Zakon o tržištu rada. *Narodne novine*, 118/18, 32/20.
- Zakon o zaštiti osobnih podataka. *Narodne novine*, 103/03, 118/06, 41/08, 130/11, 106/12.
- Zhao, S., Du, H., Li, Q., Wu, Q. i Chi, P. (2020). Growth mindset of socioeconomic status boosts subjective well-being: A longitudinal study. *Personality and Individual Differences*, 168. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110301>

“That’s the way it is, it will get better”: Subjective well-being of unemployed beneficiaries of the guaranteed minimum benefit

SUMMARY

Subjective well-being includes the perception of the current and future life situation. The current level of subjective well-being can be a predictor of health, productivity, income, quality of social relations, and even mortality. Unemployment is recognised as one of the life circumstances that reduce subjective well-being the most in the long run. The conducted qualitative research aimed to gain insight into the subjective well-being of unemployed young adults who are beneficiaries of the guaranteed minimum benefit. The thematic analysis of the interviews provided data on the experience of the life situation and the perception of the participants’ future, and they are presented in this paper. In the concluding remarks, proposals for improving the practice were presented, with an emphasis on the social work approach and the public health approach.

Keywords: subjective well-being, unemployment, welfare, life situation, the image of the future, the role of the social work.

